

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМНОГО ПОЛЯ ППФП

Тетяна Юріївна Круцевич

Національний університет фізичного виховання і спорту України м. Київ

Леонід Петрович Пилипей

Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської
справи Національного банку України" м. Суми

Резюме: досліджено методологічні підходи до визначення проблемного поля професійної прикладної фізичної підготовки (ППФП) студентів ВНЗ. Конкретизовано логічний аспект системної парадигми структурно-цільового аналізу і синтезу ППФП, на основі методологічної функції структурних цілей систем визначено професійно-прикладну фізичну підготовку як систему з логічним підґрунтям конструкції в ході структурно-цільового аналізу і синтезу

Ключові слова: ППФП, студенти ВНЗ, системний підхід, синергетика, професіограма, проблемне поле.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO DEFINING THE PROBLEM FIELD OF PAPT

Tetyana Yuriyvna Krutsevytch

National University of Physical Education and Sport of Ukraine, Kyiv

Leonid Petrovytch Pylypei

State Higher Educational Institution "Ukrainian Academy of Banking

The paper considers methodological approaches to defining the problem field of professionally applied physical training (PAPT) of students of higher educational institutions. Logical aspect of PAPТ system paradigm has been identified. With respect to methodological function of systems structural targets, professionally applied physical training has been defined as a system with logical construction background. The research is based on procedures of structural-target analysis and synthesis.

Key words: professionally applied physical training (PAPT), students of higher educational institutions, systematic approach, synergy, problem field.

Постановка проблеми. Сучасна професійна діяльність вимагає значного напруження розумових, психічних, фізичних зусиль, високої координації рухів працівників у будь-якій сфері праці.

З метою успішної адаптації і подальшої ефективної професійної діяльності студента необхідно створити умови у ВНЗ, систему цілісного педагогічного процесу, щоб студент своєчасно і активно готувався до вибраної професії, цілеспрямовано розвивав ті фізичні, психологічні якості, які визначають психологічну надійність і успішну професійну діяльність.

В теорії і практиці фізичного виховання така спеціальна підготовка отримала назву "професійно-прикладна фізична підготовка" (ППФП). У спеціальній літературі, в процесі роз'яснення цього терміна, була дана велика кількість визначень ППФП.

В процесі аналізу були виділені визначення, дані провідними спеціалістами теорії методики фізичного виховання, які в різні роки розробляли питання вдосконалення ППФП студентів ВНЗ. Розуміння суті

цих термінів дозволяє більш точно охарактеризувати зміст дослідження і сформулювати цільову установку спеціального аналізу.

Всі визначення ППФП, як правило, пов'язані з різними структурами ППФП. Стосовно цих структур, поняття існують лише як засоби їх виразу.

Кожне визначення ППФП не дає повного і кінцевого відтворення знань. Воно забезпечує лише частковий, але можливо більше точний, а можливо новий опис деяких властивостей і структури ППФП. Внаслідок цього реконструкція перетворюється на головні об'єкти наступних метрологічних досліджень ППФП на їх аналітичних етапах. Досліджуючи ці реконструкції, ми отримали доступні для перевірки твердження по системі наукового знання про ППФП.

Аналіз досліджень і публікацій.

Не можна сказати, що проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки студентів ВНЗ не були раніше предметом досліджень, але до теперішнього часу методологічною основою переважної більшості цих досліджень був аналітичний підхід з акцентом на вивченні окремих особистих проблем без врахування особливостей змісту і структури цілісної системи професійно-прикладної фізичної підготовки в її широкому розумінні. Це обумовлено тим, що основні складові професійно-прикладної фізичної підготовки (база, організація, науково-методичне забезпечення та ін.) досліджені і представлені нерівномірно. Взаємозв'язок між ними в основному відсутній, або являє собою логічні висновки, а не науково обґрунтовану систему.

Дослідники даної проблеми цікавилися певною частиною системи професійно-прикладної фізичної підготовки у ВНЗ як автономного і структурованого процесу. Наше дослідження включає аналіз структури професійно-прикладної фізичної підготовки, виявлення в рамках її структур всіх складових взаємодії, а також особливостей функціонування і розвитку.

Моделлю для цільової характеристики побудови професійно-прикладної фізичної підготовки є професіограма, яка, виходячи із принципів системного підходу, складається на основі всебічного вивчення конкретної трудової діяльності [3].

До сьогодні методологічною платформою більшості досліджень був аналітичний підхід з акцентом на вивченні окремих проблем і питань без врахування особливостей змісту і структури цілісної виробничої діяльності спеціаліста [10]. Це обумовлено тим, що основні розділи процесу професійно-прикладної фізичної підготовки представлені нерівномірно, взаємозв'язок між ними часто відсутній, наводяться логічні висновки, а не науково доведені факти.

Необхідно враховувати, що більше 50 % студентів мають низький рівень кондиційної фізичної підготовленості, а друга половина випускників ВНЗ фізично не спроможні якісно працювати на виробництві [11].

Тому співвідношення загальної фізичної підготовки і спеціального розділу професійної прикладної фізичної підготовки за конкретною спеціальністю у студентів різних ВНЗ може значно відрізнятися. Однак важливість загальної фізичної підготовки як базової основи для спеціалізованої підготовки, зберігатиметься у всіх випадках, і це вимагає поетапного підходу до професійно-прикладної фізичної підготовки.

Ю.В. Громико у своїй монографії підкреслює, що дослідження, які проводяться в галузі освіти, не визначають існуючий стан справ і не перетворюють освіту в предмет практичної дії [2]. Вузькі предметні інтереси вченого стають важливими для розвитку самої наукової культури, але при цьому вони ізольовані, тобто відірвані від розвитку освітньої практики.

Методологи освіти ставлять під сумнів ефективність проектів, які отримані в результаті проведення спеціальних педагогічних експериментів. При організації експерименту, на їх думку, створюються сприятливі і

значною мірою штучні умови для його реалізації. Більш об'єктивною є оцінка ефективності безпосереднього впровадження проекту, при якому зміни педагогічної практики і конфлікти, які виникають при цьому, дають прямий ефект [8].

Аналіз свідчить, що в розумінні і використанні на практиці поняття ППФП існують значні розбіжності і виникає багато нез'ясованих питань. Тим не менш в кожному визначенні є певне раціональне зерно. Незважаючи на розбіжності суджень, вчені оперують цим поняттям як науковою, професійною категорією, продовжують і поглиблюють дослідження за різними спеціальностями. Це пов'язано зі спробами розробити ефективні методи підготовки у вузах певного профілю. Це ще раз наголошує, що в ППФП необхідно передбачити суто наукове проектування і точне відтворення педагогічних процесів, що гарантують високий рівень підготовки студентів.

У зв'язку з цим виникла потреба в уточненні існуючого понятійного апарату з ППФП на основі порівняння базових термінів та визначення найбільш інформативних з них методологічних аспектів. Існуючі в літературних джерелах визначення самого поняття ППФП дещо фразеологічно перенасичені, інші – односторонні, що ускладнює його використання в методичних цілях та формування відповідних уявлень у студентів. Більш чітким може бути визначення ППФП як спеціально організованого процесу з вибірково спрямованим використанням засобів фізичної культури і спорту для підготовки людини до конкретної професійної діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2010 рр. Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України за темою «Теоретико-методичні основи

професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів» (3.1.8.3 п).

Мета роботи. Дослідити методологічні підходи до визначення проблемного поля ППФП студентів ВНЗ.

Методи та організація дослідження: у роботі було використано теоретичний аналіз й узагальнення спеціальної науково-методичної літератури, педагогічні спостереження, анкетування, методи математичної статистики.

Результати дослідження і їх обговорення. Відомо, що постановка проблеми – це вихідний пункт наукового дослідження. Основу структури проблеми даного дослідження складають проблемний об'єкт, проблемні умови і проблемні цілі професійно-прикладної фізичної підготовки. Для розуміння складності проблеми до створення програм професійно-прикладної фізичної підготовки необхідно підходити з позиції системності.

Принцип цілісності – це методологічна установка, яка потребує в конкретній програмі дослідження, виявлення і аналізу системоутворюючих зв'язків між елементами системи професійно-прикладної фізичної підготовки [12].

Існують різні сфери сучасних системних досліджень, одна з яких охоплює питання побудови логіки і методології вказаної галузі знань. Тобто вона передбачає дослідження її регулятивів – системної парадигми і принципів, зокрема їх логічного аспекту. Наше завдання – конкретизуючи логічний аспект системної парадигми структурно-цільового аналізу і синтезу ППФП, на основі методологічної функції структурних цілей систем визначити професійно-прикладну фізичну підготовку як систему з логічним підґрунтям конструкції в ході структурно-цільового аналізу і синтезу. Професійно-прикладна фізична підготовка – це система цілей, яка обумовлює погодження з нею макроскопічних якостей професійно-прикладної фізичної підготовки та інших її структур.

Для визначення цієї більш широкої сфери методологічних проблем нами використано термін “системний підхід”. Методологічна специфіка системного підходу визначається тим, що він зорієнтований на розкриття цілісності об’єкта і забезпечує виявлення різноманітних типів зв’язків складного об’єкта та зведення їх в одну теоретичну схему.

Одним з основних принципів при вирішенні проблеми створення системи професійно-прикладної фізичної підготовки в широкому розумінні є реалізація системного підходу. Актуальність використання системного підходу полягає в тому, що вирішення однієї проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки постійно блокується невирішеністю інших проблем, не менш важливих. Тому окремі корегування і нововведення не дають суттєвого ефекту. Постає ще одна важлива проблема – визначити, наскільки повно і послідовно здійснюється системний підхід.

З появою синергетики як теорії самоорганізації у відкритих системах розуміння системи, яка розвивається і постійно зазнає суттєвих змін. Проблема керованого розвитку набуває таким чином форму проблеми самокерованого розвитку [3].

На сьогодні синергетика швидко інтегрується у сферу гуманітарних наук, з’явилися напрями соціосинергетики і еволюційної економіки. Синергетику застосовують медики, психологи і педагоги, розвивається її застосування у лінгвістиці, історії і мистецтвознавстві, реалізується проект створення синергетичної антропології.

Водночас доступність принципів синергетики, безперечні успіхи в природничо-наукових напрацюваннях і уявна простота їх реалізації в будь-яких складних системах сьогодні викликали моду на синергетику. Такі терміни, як біфуркація, аттрактор, самоорганізація, фрактал стали широко уживаними в гуманітарному і науковому середовищі.

Синергетика людиномірних систем сьогодні, в епоху антропологічного повтору, формує особливий метарівень культури, рефлексивний

інструментарій аналізу її розвитку – синергетичну методологію, методологію міждисциплінарної комунікації і моделювання реальності.

Одним з недоліків теоретичного підходу до професійно-прикладної фізичної підготовки є відсутність необхідної чіткості при використанні понятійного апарату і можливостей визначити, до якої міри можна вивчити і пізнати професійно-прикладну фізичну підготовку з позицій системного підходу.

На сьогодні не існує системного підходу у вигляді суворої методологічної концепції. Він виконує свої евристичні функції, не пов'язані сукупністю пізнавальних принципів, основна суть яких – у відповідній орієнтації на конкретні дослідження. Ця орієнтація здійснюється двояко.

По-перше, змістовні принципи системного підходу дають можливість фіксувати недостатність традиційних предметів вивчення для постановки і вирішення нових завдань.

По-друге, поняття і принципи системного підходу суттєво допомагають формувати нові предмети досліджень, задаючи їхні структурні характеристики і таким чином сприяючи формуванню конструктивних дослідницьких програм.

Проблеми ППФП студентів різних спеціальностей ВНЗ є складовою проблемного поля підготовки спеціалістів у вузах. Взаємозв'язки проблем ППФП студентів ВНЗ наведені на рис.1.

Сучасне виробництво, інформаційне суспільство, нові економічні відносини зменшують частку фізичної праці і вимагають перегляду структури, змісту і направленості професійно-прикладної фізичної підготовки студентів ВНЗ. В умовах Болонського процесу кредитно-модульна технологія навчання передбачає подальшу гуманізацію і демократизацію навчального процесу, інтеграцію в єдиний європейський простір вищої освіти [5].

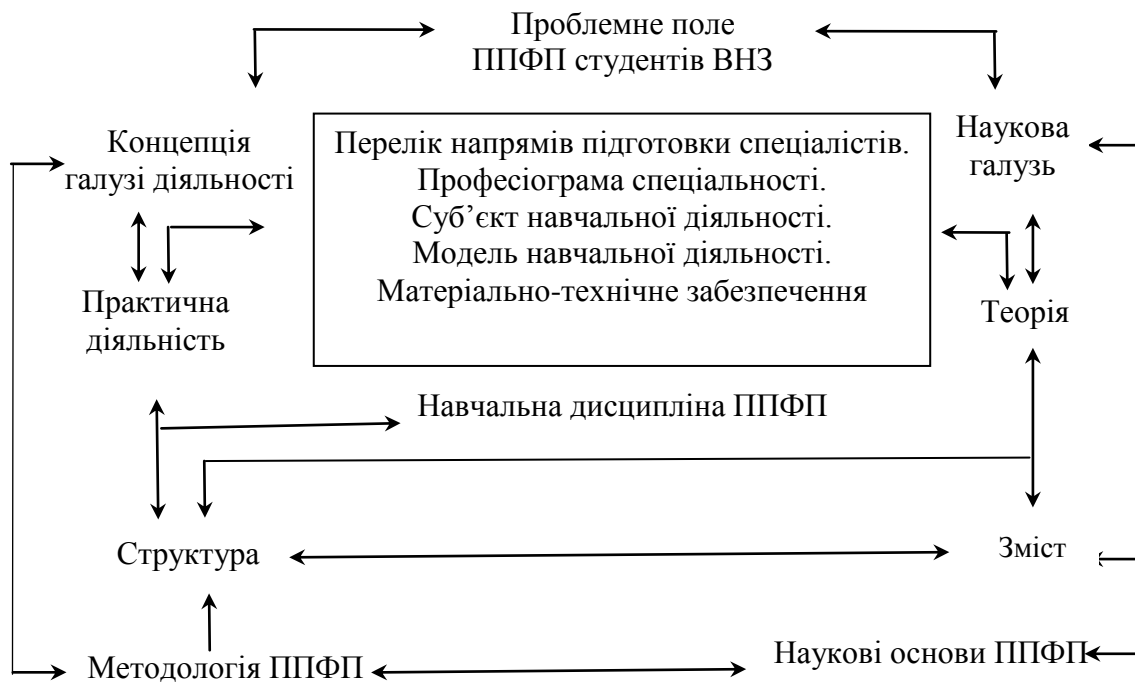

Рис. 1. Взаємозв'язки проблем професійно-прикладної фізичної підготовки студентів ВНЗ

На першому етапі дослідження проблемного поля ППФП нами розроблений проект його структури, який включає:

- 1) суб'єкт ППФП – студент вузу;
- 2) сутність процесу ППФП – реалізація завдань ППФП;
- 3) перебіг ППФП в процесі підготовки студентів у вузі;
- 4) залежність процесу ППФП від внутрішніх і зовнішніх факторів під час навчальної і виробничої діяльності;
- 5) засоби та методика процесу ППФП з огляду на особливості суб'єкта, зовнішні умови, завдання ППФП.

Проблематика структури навчального процесу ППФП.

Основою особливостей ППФП є характерні риси суб'єкта ППФП – студента вузу.

Аналіз доступної нам літератури і досвід роботи дозволили визначити причини неефективного функціонування системи професійно-прикладної

фізичної підготовки студентів. Ці причини можна розподілити на зовнішні і внутрішні.

Зовнішні – це відсутність модернізованих навчальних планів, програм гуманізації, індивідуалізації, демократизації системи професійно-прикладної фізичної підготовки, дезінтеграція всієї системи фізичного виховання, недостатня матеріальна база навчального процесу, авторитарний вплив викладачів.

Внутрішні залежать виключно від стану здоров'я і мотивів студентів. Навчальний процес викликає негативні реакції організму, формуючи неприємні відчуття, а в окремих випадках безпосередньо загрожує здоров'ю і життю студента. Неврахування у ППФП вищевказаного призводить до виснаження адаптаційної енергії [1; 4; 9].

Ці положення обумовлюють необхідність обґрунтування і використання гуманістичного підходу при створенні складових системи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів.

Гуманістична сутність ставить в центр професійно-прикладної фізичної підготовки як навчальної системи особистість студента. Гуманістичні підходи передбачають забезпечення комфортних, адекватних і оптимальних умов функціонування системи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів. Гармонізація фізкультурної діяльності передбачає одночасне вирішення завдань як фізичного вдосконалення, так і духовного розвитку студентів, їх професійного становлення, а також відбір і класифікацію тих засобів фізичної культури, які більш ефективно цьому сприяють.

У традиційній системі професійно-прикладної фізичної підготовки якість підготовки оцінюється, як правило, ступенем адекватності прийнятих у суспільстві освітніх норм і стандартів. Цей тип підготовки орієнтований на масове відтворення заданих стандартів, знань, умінь, еталонів. В антропних

освітніх технологіях критерієм якості є відповідність вузівських стандартів потребам особистості, яка займається професійною діяльністю [14]. Метою освіти є індивідуальний розвиток особи, готової до професійної діяльності в умовах соціально-історичного простору, який постійно розвивається. Раціональна система вищої школи повинна враховувати, що сучасна молодь бажає займатися культуризмом, спортивним рок-н-ролом, тенісом, бадмінтоном, плаванням, ритмічною гімнастикою [7].

До сьогодні існувала практика розробки освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм формування фахівців, шляхів поділу на 760 вузьких спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка у ВНЗ України, які у свою чергу були поділені на сотні ще вузких спеціальностей. В умовах державного планування, державного розподілу із гарантованим місцем роботи за спеціальністю такий поділ був більш-менш виправданим. Нині у вузах України здійснюється підготовка фахівців за 16 напрямками та 140 спеціальностями. Такі проблеми сьогодення вирішувати з допомогою вчорашніх навчальних технологій і "нормативно-командних" методів неможливо. Необхідні особистісно-орієнтовані моделі технологій професійно-прикладної фізичної підготовки, в яких акцент буде поставлений на самоуправління студентів і позбавлення зовнішнього примусу [15; 16].

Сучасні зміни техніко-технологічних засобів виробництва, структури трудових зусиль і функціональної ролі людини, орієнтирів в економіці і політиці вимагають розробки ефективних заходів щодо організації професійно-прикладної фізичної підготовки студентів.

Після дослідження особливостей організації навчально-виховного процесу студентів Української академії банківської справи був проведений аналіз, який показав, що оптимальними є 4-10 годин рухової активності на тиждень. Це основний і найбільш дієвий засіб впливу на ступінь фізичної підготовленості і оптимізації психофізичного стану для успішного навчання

студентів економічного профілю. Обсяг тижневої рухової активності більше 10 годин ставить під сумнів успішну підготовку фахівців з економічних спеціальностей, але сприяє поліпшенню фізичної підготовленості [7].

В результаті оптимізація тижневого рухового режиму може створити передумови для оптимального розвитку і життєдіяльності організму студентів. Нестача м'язової активності студентів може бути компенсована системою психофізичного тренування відповідно до їх вікових індивідуальних і професійних особливостей.

Відповідно до визначених проблем нами диференційовані загальні завдання ППФП за чотирма напрямками, які спрямовані на:

- 1) фізичне виховання;
- 2) психолого-педагогічну підготовку;
- 3) соціальну підготовку;
- 4) організаційно-державну підготовку.

Досліджуючи проблемне поле ППФП, ми систематизували окремі проблеми за нижчевказаними суттєвими ознаками за чотирма напрямками: проблеми фізичного виховання; психолого-педагогічні; соціальні; організаційно-державні.

До проблем процесу фізичного виховання належать такі:

- визначення характерних особливостей розвитку і функціонування організму, пов'язаних з віковими періодами;
- визначення принципів, методів, засобів подолання наслідків незадовільного рівня фізичного розвитку;
- вибір психофізичних засобів навчально-тренувального процесу відповідно до професії (спеціальності), напрямку.
- стан фізичного виховання у школах, вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації;
- визначення шляхів, засобів організаційних форм системи фізичного виховання у школах, у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації.

До психолого-педагогічних проблем належать такі:

- визначення напрямків та засобів ППФП студентів до професійної діяльності;
- визначення змісту, психолого-педагогічних засобів, методів та організаційних форм ППФП для кожного напрямку спеціальності.

До проблем соціального напрямку належать такі:

- встановлення взаємозв'язків між фізичним вихованням в умовах школи, вузу і в умовах спеціально організованого профорієнтаційного процесу;
- визначення спеціальної організації процесу ППФП за окремими спеціальностями.

До проблем організаційно-державного напрямку належать такі:

- координація процесу ППФП відповідно до стандартів вищої освіти у контексті Болонського процесу;
- розробка навчальних програм ППФП, моделей розвитку якостей відповідно до кваліфікаційних характеристик за спеціальністю;
- проведення досліджень сучасного стану відповідності ППФП вимогам виробництва, НТР і внесення змін до програмної підготовки.

Висновки

З огляду на вищезазначене окреслимо такі основні проблеми ППФП:

- оптимальний тижневий руховий режим студентів – основа ППФП;
- обов'язковими складовими ППФП є аналіз і синтез – два протилежні процеси в рамках цілісної системи;
- низький рівень загальної фізичної підготовки як базової основи для спеціалізованої підготовки на даному етапі розвитку ППФП;
- відсутність моделей для цільової характеристики побудови ППФП професіограм, які, виходячи з принципів системного підходу, складаються на основі всебічного вивчення конкретної трудової

діяльності;

- існує проблема переходу від системної до системно-синергетичної методології дослідження і побудови процесу ППФП відповідно до руху на випередження;
- в умовах ринкової економіки, НТР необхідно забезпечити такі відносини між викладачем і студентом, коли кожний з них має бути однаково відповідальним за результати ефективності процесу ППФП. Пріоритет повинен бути наданий ППФП, розвитку особистості та її адаптації після закінчення вищого навчального закладу.

Різні напрямки підготовки вимагають систематизації, характеризуються як загальною подібністю, так і відмінністю між спеціальностями навіть одного напрямку, професійними вимогами до різних напрямів підготовки, які повинні враховуватися при створенні системи ППФП у вищих навчальних закладах.

Список використаної літератури

1. Вісковатова Т. П. Шляхи корекції психоемоційного стану учасників параолімпійського спорту [Текст] /Т. П. Вісковатова // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту : анотації, зміст та допоміжні індекси. – Львів: НВФ “Українські технології”, 2006. – Вип. 10. – С. 176.
2. Громико Ю. В. Проектирование и программирование развития образования (автор монографии) [Текст] / Ю. В. Громико. – М., 1996. – 546 с.
3. Князева Е. Н. Синергетический вызов культуре. Синергетическая парадигма. Многообразие поисков и подходов [Текст] /Е. Н. Князева. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 244 с.
4. Круцевич Т. Ю. Учебник для высших учебных заведений физического воспитания и спорта [Текст] /Под ред. Т. Ю. Круцевич // Теория и методика физического воспитания. Олимпийская література. – К, 2003. – в 2-х томах.
5. Назаренко В. С. Комплексное применение средств физической культуры с целью улучшения здоровья и повышения работоспособности инженерно-технических работников электросварочного производств : [Текст] дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 /В. С. Назаренко. – К., 1987. – 153 с.
6. Пилипей Л. П. Особливості організації навчально-виховного процесу студентів Української академії банківської справи [Текст] /Л. П. Пилипей // Збірник наукових праць і проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка «Педагогічні основи навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах освіти України». – Харків, Стиль-Іздат, 2004. – С. 175 – 181.
7. Платонов В. Н. Актуальные проблемы высшей школы и пути

- перестройки физкультурного образования [Текст] /В. Н. Платонов // Теория и практика физической культуры. – 1990. – № 4. – С. 5 – 10.
8. Рышковский В. Принципы проектирования региональной и локальной системы организации физического воспитания школьников : [Текст] дис. док. наук по физическому воспитанию и спорту /В. Рышковский – К., 2002. – 32 с.
9. Селье Г. Очерки об адаптационных синдроме [Текст] /Г. Селье. – М.: Медицина, 1960. – 130 с.
10. Фалькова Н. І. Фізична підготовка студенток економічних спеціальностей з урахуванням їх морфофункціональних особливостей : [Текст] автореф. дис.: спец. 24.00.02 / Фалькова Наталія Іванівна. – Львів : Львівський ДІФК, 2002. – 20 с.
11. Филинков В. И. Система ППФП фахівців машинобудівної промисловості : [Текст] автореф. дис. канд.. пед. наук з фізичного виховання : спец. 24.00.02 / Филинков Владимир Ильич. – Львів, 2003. – 24 с.
12. Черми К. Д. Теория и методика физической культуры: опорные схемы [Текст] /К. Д. Черми // Учебное пособие. – М.: Советский спорт. – 2005. – 272 с.
13. Щодро М.В. Системно-структурный подход при исследовании ППФП специалистов морского флота [Текст] /М. В. Щодро // Теория и практика физической культуры. – 1988. – № 11. – С. 3 – 4.
14. Holland D. L. Making vocational choices / D. L. Holland // A theory of careers Englewood. – № D. – 1973. – P. 114.
15. Unestahl L. E. Integrated Mental Training / Vejelnt. – Orebro, 1996. – 240 p.
16. Vrela F. Outre pharos pour liarruniz des sciences cognitive // The one – Literature – Enseignement. – 1999. – № 17. – P. 7–21.

Авторська довідка

Прізвище, ім'я по батькові: Пилипей Леонід Петрович

Місце роботи: Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України" (м. Суми)

Посада: Завідувач кафедри фізичного виховання

Науковий ступінь: доцент

Вчене звання: кандидат педагогічних наук

Службова адреса: м. Суми, вул. Петропавлівська, 57

Домашня адреса: м. Суми, вул. Дем'яна Коротченка, 14, кв. 90

Телефон: 8(0542) 619-912; 619-156